

Zanimljivosti jednoga sportskog rječnika

Većinu sportova karakterizira, uz druga obilježja, i sportski rječnik, koji bismo mogli nazvati i sportskim žargonom, koji sadržava stručne izraze specifične za određeni sport. U ovome napisu riječ je o zanimljivostima vezanima uz sportski rječnik koji rabe hrvatski komentatori američkoga nogometa. Premda taj sport ima i u Hrvatskoj sve više poklonika, pa i aktivnih sudionika, nije naodmet nekoliko uvodnih napomena. Američki nogomet najpopularniji je timski sport u Sjedinjenim Američkim Državama, popularniji i od bejbola. Za Amerikance to je *football*, a nogomet u našem smislu naziva se *soccer*. Razvio se iz ragbija bitnom promjenom pravila u drugoj polovici 19. stoljeća. Uz američku profesionalnu ligu NFL (National Football League) američki je nogomet natjecateljski sport i u srednjim školama, na koledžima i sveučilištima. Cilj je igre osvajati teren nošenjem ili hvatanjem lopte ovalna oblika, krećući se prema posljednjoj zoni protivničkoga tima (*end zone*), i postići zgoditak (*touchdown*) unošenjem lopte u tu zonu ili hvatanjem lopte u tome prostoru. Zgoditak se može postići i udarcem nogom kroz vratnice (*field goal*). Tijekom utakmica mnogo je žestokih kontakata među suparnicima, što je većim dijelom dopušteno pravilima. Igrači su stoga, barem donekle, zaštićeni posebnom opremom (kacigama, štitnicima itd.).

Tijekom života u Sjedinjenim Američkim Državama, šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošloga stoljeća, upoznao sam i zavolio američki nogomet, koji mi je postao i do današnjega dana ostao omiljeni sport. U razdoblju od 1986. do prvih godina ovoga stoljeća dvadeset dva sam puta komentirao prikaze i prijenose utakmica američkoga nogometa na hrvatskim televizijskim mrežama. Televizijske prijenose utakmica NFL-a pratim tijekom natjecateljskih sezona, koje svake godine počinju prije 10. rujna, a završavaju početkom veljače sljedeće godine finalnim dvobojem dviju najboljih momčadi NFL-a, prvacima Nacionalne i Američke konferencije, susretom zvanim Super Bowl. Od jeseni 2015. te prijenose, praćene komentarima njihovih reportera, pratim na Sport Klubu.

Poseban je problem s kojim će se suočiti svaki hrvatski komentator američkoga nogometa vrlo specifično stručno nazivlje, kojemu je izvor američki engleski. Pri prijenosu ili komentiranju susreta rabi se mnoštvo naziva koji se odnose na pojave, opise, tumačenja i objašnjenja u ovih sedam kategorija: 1. položaj igrača napada i obrane, 2.

* Dr. sc. Ivan Bauer diplomirao je komparativnu književnost i ruski jezik i književnost. U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici bio je voditelj Internacionalne stalne izložbe publikacija (ISIP-a). Autorova je doktorska disertacija *Odstupanja od sintaktičke norme u novinskom tisku na hrvatskom jeziku u SAD pod utjecajem američkog engleskog* posvećena interferenciji – utjecaju engleske sintakse na hrvatsku u tekstovima iseljenika hrvatskih korijena u Sjedinjenim Američkim Državama.

taktičke varijante napada i obrane, 3. napadačke i obrambene akcije, 4. načini i vrste postizanja zgoditaka, 5. pravila, prekršaji, sudačke odluke, 6. sustav natjecanja u NFL-u, 7. poveznice sa sveučilišnom inačicom američkoga nogometa. Želio bih naglasiti da su komentatori Sport Kluba vrsni poznavatelji svih tih sedam kategorija te tijekom svakoga prijenosa nude i obilje relevantnih i često vrlo zanimljivih podataka. Svjestan problema stručnoga nazivlja s posebnim zanimanjem pratim jezičnu stranu njihovih komentara. U ovome bih napisu želio primjerima i njihovom analizom ilustrirati jezične zanimljivosti koje sam zabilježio tijekom godina. Odabrane primjere podijelio sam u četiri skupine.

Izgovor izvornih naziva komentatora Sport Kluba bliži je hrvatskomu glasovnom sustavu nego glasovnomu sustavu američkoga engleskog, pa sam na taj način i bilježio te nazive. Iznimka su samo prezimena igrača i trenera, koja navodim u izvornome obliku.

1. U prvoj su skupini primjeri s nazivima koje je vrlo teško, rekao bih i nemoguće, prevesti na hrvatski jednom riječju ili sažetim opisom jer pripadaju stručnomu nazivlju vezanom isključivo uz američki nogomet. Mnogi nazivi nisu dio općega, svakodnevnoga rječnika američkoga engleskog i većina njih nije razumljiva ni Amerikancu koji ne poznaje ili ne prati američki nogomet. Navest ću samo nekoliko primjera: *blitz*, *checkdown*, *flea flicker*, *Hail Mary pass*, *ineligible receiver*, *intentional grounding*, *pocket passer*, *read option*, *snap count*, *touchback*. Sasvim je razumljivo da će komentator takve nazive rabiti u izvornome obliku. Ilustrirat ću to s nekoliko primjera:

*Difensive koordinejtor je pozvao **blic**. Ovakav **fli fliker** nismo već dugo vidjeli. Ovo je mogući **intensnl graunding**. On se možda odluči za **rid opšn**. Gađao je **snep kaunt** i pogriješio.*

Neki su nazivi iz ove skupine prilagođeni morfološkomu sustavu hrvatskoga jezika. Slijede primjeri morfološke prilagodbe imenica:

*Bio je u **bekfildu**. Došao mu je s **blajnd sajda**. Bili su u dobrom **demid kontrol moudu**. Tu je rizik od **fambla**. Zaustavljen je na samom **lajn of skrimidu**. To mu je treći **sek** u ovom **gejmu**. Doveden zbog ovakvih **sekova**. Izbjegao je i **sejftija** i **kornera**. Povratnik u **sekonderiju**. Stafford je u **šatganu**. Prvi napad nakon **tačbeka**.*

Evo i primjera morfološke prilagodbe glagola:

*Prvo se **fejka** neka vrsta **riverssa**. **Pantao** je duboko u njihov teritorij. Morat će **pantati**. Dvaput ga je **sekao**. On zna jako dobro **skremblati**. Pogrešno je **snepao**. Lopta je već **snepana**. Želi **spajkati** loptu. Drugi put ga je **teklao**.*

2. Postoji popriličan broj izraza koji nisu dio stručnoga nazivlja u užemu smislu i koji se lako mogu prevesti na hrvatski. Ovo je izbor takvih primjera, među kojima su i oni s provedenom morfološkom prilagodbom:

*Marshall ima tri **dropa**. – Marshall je triput ispuštio loptu.*

*Ova mu je godina najlošija po **dropovima**. – Ova mu je godina najlošija po broju ispuštenih lopti.*

*Lopta može tako lako biti **dropana**. – Lopta može tako lako biti ispuštena.*

*Bacio je loptu u **dabl kavriđ**. – Bacio je loptu u dvostruko pokrivanje.*

*Hoće li držati **men tu men kavriđ**. – Hoće li pokrivati čovjek na čovjeka.*

*Reféri je **flipao koin**. – Glavni sudac bacio je novčić.*

*On je **inektiv** zbog ozljede kuka. – On ne igra zbog ozljede kuka.*

*To je bio jako dobar **keč**. – To je bilo jako dobro hvatanje.*

*To je prekrasan **uan hend keč**. – To je prekrasno hvatanje jednom rukom.*

*Ako je lopta **kečebl** ili **ankečebl**... – Ako je lopta uhvatljiva ili neuhvatljiva...*

*Ryan je zaboravio da mu je [suigrač] u **moušnu**. – Ryan je zaboravio da mu je [suigrač] u pokretu.*

*Treba mu bar dvije, tri sekunde vremena da **rilis d bol**. – Treba mu bar dvije, tri sekunde da baci loptu.*

*Najbolji **uajd risiver tercet**. – Najbolji trio krilnih hvatača.*

*Velika napetost na **sajd lajnu**. – Velika napetost na bočnoj liniji.*

*Suci nisu bili darežljivi s ovim **spotiranjem** lopte. – Sudci nisu bili darežljivi s ovim postavljanjem lopte.*

*Lopta je bila **tipana**. – Lopta je bila dodirnuta.*

*Lopta bi mogla biti **tipana**. – Lopta bi mogla biti dodirnuta (dirana).*

Ima, međutim, riječi koje ćemo pronaći u svakome englesko-hrvatskom rječniku, ali ponuđeni prijevodi, npr. riječi *bench*, *challenge*, *call*, *down*, *buddle*, *Monday night* i *trade*, neće nam pomoći da proniknemo u značenje koje one imaju u američkome nogometu. U rečenici *U početku je promašio dva, tri fild gola, pa su ga **benčali***, glagol *to bench* znači da je igrač o kojemu je riječ poslan na klupu ili, točnije, među pričuve. U primjeru *Belichick je **bacio čelend***, riječ je o tome da je trener Belichick osporio sudačku odluku bacanjem crvenoga rupčića na tlo i time zatražio pregled snimke spornoga detalja. *Dobar **nou kol***, mogli bismo prevesti kao *Dobro je da nije ništa dosuđeno*, jer riječ *call* ovdje označuje sudačku odluku. U rečenici *Na ovakvim **daunovima** se lome utakmice*, riječ *down* odnosi se na jedan od dopuštenih četiriju pokušaja da se osvoji 10 jardi terena. Riječ *buddle* označava okupljanje i dogovor napadača prije izvođenja napadačke akcije, što u primjeru *Idu u **nou***

badl. znači da se ide u napad bez pripreme. U primjeru *Mogu trejdati Clarka*, glagol *trade* označava razmjenu igrača između dvaju klubova. Gledatelja prijenosa možda će zbuniti rečenica *Oni igraju u mandi najtu*. Ovdje se, naime, misli na ime utakmica NFL-a, koje se popularno zovu Monday Night Football, a igraju se ponedjeljkom navečer.

3. Neke se posuđenice (u pravilu je riječ o internacionalizmima) rabe nepotrebno i bilo bi ih primjerenije zamijeniti hrvatskim riječima. Evo primjera:

Igrač onda mora ići u elevaciju. Postoji ta inklinacija da lopta ide više na Edelmana. Što se tiče one penetracije kroz sredinu... Lopta je išla na prvog igrača u progresiji. Imao je dovoljno vremena jer je imao dobru protekciju. Imao je dobru separaciju, ali ga Brady nije vidio.

Elevacija se može zamijeniti *visinom* ili *skokom*, *inklinacija* težnjom, *penetracija* prodorom, *progresija* probojem, *protekcija* zaštitom, a *separacija* odvajanjem.

4. Zabilježio sam i više komentara pod očitim utjecajem frazeologije karakteristične za američki nogomet. Rečenice *Rodgers drži oči niz teren. Držao je oči niz teren. Bacio je oči niz teren. Mahomes razmišlja niz teren*, hrvatske su inačice doslovnoga prijevoda frazema *quarterback keeps his eyes downfield*, u značenju *vođa napada (dodavač) traži pogledom niz teren [nepokrivenoga hvatača lopte]*. Slično je i s primjerima *Pričekajmo Goffa da uzme koljeno.* i *Sad ne mogu više uzeti koljeno.*, što su doslovni prijevodi engleskoga *to take a knee*, *kleknuti* ili *spustiti koljeno*.

Zaključio bih, naposljetku, da većina zabilježenih primjera svjedoči o jezičnoj interferenciji, odnosno međusobnome utjecaju dvaju jezičnih sustava, u ovome slučaju engleskoga i hrvatskoga. U ovome prikazu jezičnih zanimljivosti utjecaj engleskoga na hrvatski prisutan je na leksičkoj i sintaktičkoj razini, a utjecaj hrvatskoga na posuđenice iz engleskoga na fonološkoj i morfološkoj razini. Takav oblik interferencije nalazimo u nas i u nekim drugim područjima ljudskoga znanja, a rezultat su sve prisutnijega trenda uporabe engleskoga nazivlja, što je, primjerice, osobito vidljivo kad je riječ o nazivlju vezanom uz računalnu tehnologiju i elektroničku komunikaciju. U nazivlju koje se rabi pri komentiranju američkoga nogometa na mreži Sport Kluba većina je izvornih naziva poznata sportskim zanesenjacima koji godinama prate taj sport. Problema s razumijevanjem mogli bi ipak imati radoznalci koji se samo žele upoznati s američkim nogometom, a pogotovo oni među njima koji ne poznaju dovoljno engleski jezik. Stoga bih dodao na kraju i ovo – u interesu svih zaljubljenika u američki nogomet takve bi izraze i rečenične konstrukcije kad god je to moguće valjalo pri prijenosu ipak odjenuti u leksičko i sintaktičko ruho hrvatskoga standardnog jezika.